

INGLIZ TILIDAGI FRAZELOGIZMLARNI O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLAR

*O'zbekiston davlat jahon tillari
universiteti katta o'qituvchisi
Jumayeva Sadbag Mirolimovna*

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tilidagi frazeologizmlarni o'zbek tiliga tarjima qilishda yuzaga keladigan asosiy muammolar tahlil qilinadi. Frazeologizmlar o'ziga xos madaniy, semantik va lingvistik xususiyatlarga ega bo'lib, ularni tarjima qilishda ko'p qiyinchiliklar paydo bo'ladi. Maqolada frazeologik birliklarning madaniy konteksti, ularning ma'nosi va funksiyasi hamda tarjima jarayonida uchraydigan qiyinchiliklar muhokama qilinadi. Shuningdek, samarali tarjima usullari va yondashuvlari haqida fikrlar bildiriladi.

Kalit so'zlar: Frazeologizm, tarjima muammolari, ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima, madaniy kontekst, semantik qiyinchiliklar, lingvistik farqlar, tarjima strategiyalari, ekvivalent tarjima, parafraz, tilshunoslik.

Kirish

Frazeologizmlar — tilning o'ziga xos, mustahkam, ko'pincha madaniy kontekstga boy ifoda shakllaridan biridir. Ular so'zlar yig'indisidan tashkil topgan bo'lib, mustaqil ma'no kasb etadi va ko'pincha so'zlarning oddiy yig'indisidan farq qiladi. Ingliz tilidagi frazeologizmlar esa nafaqat so'zlarning asosiy leksik ma'nosidan ko'ra chuqurroq, ko'pincha metaforik, obrazli yoki kontekstga xos ma'noni ifoda etadi. Shu bilan birga, ular ingliz tilining tarixiy rivojlanishi, madaniy an'analari, ijtimoiy qadriyatlari va urf-odatlarini aks ettiruvchi lingvistik hodisalar hisoblanadi. Masalan, ingliz tilidagi “spill the beans” iborasi so'zma-so'z tarjimada “loviyalarni to'kmoq” degan ma'noni anglatadi, ammo uning asl ma'nosi — “sirni oshkor qilish” yoki “maxfiy ma'lumotni oshkor etish”dir. Bu ibora ingliz tilida tarixiy voqealar va madaniy tajribalar asosida shakllangan bo'lib, ularning ma'nosi o'zbek tilida so'zma-so'z ifodalanganda tushunarsiz yoki kulgili ko'rinishi mumkin. Shu bois, tarjima jarayonida frazeologizmlarning asl ma'nosini to'liq yetkazish uchun faqat so'zlarni birma-bir tarjima qilish yetarli emas, balki ularning madaniy ildizlari, funksiyasi va konteksti to'liq o'rganilishi kerak. Tarjimachi frazeologik birliklarning semantik xususiyatlarini chuqur anglab, ularning qaysi qatlamda (leksik, frazeologik, metaforik) ishlatilayotganini aniqlashi zarur. Bundan tashqari, pragmatik jihat ham muhim — frazeologizm muayyan vaziyatda, ma'lum kontekstda qanday ma'noni ifoda etayotgani, u bilan qanday emotsiyalar yoki munosabatlar bildirilayotganini bilish

tarjimaning aniqligi uchun shart. Masalan, ba'zi frazeologik birikmalar hazil yoki kinoya ma'nosini berishi mumkin, bu holatda ularni o'zbek tilida moslashtirish uchun tarjimachi original ohangni saqlab qolishga harakat qilishi kerak. Madaniy kontekst esa frazeologizmlarni tarjima qilishda eng murakkab jihatlardan biridir. Har bir til va madaniyat o'ziga xos, faqat o'sha madaniyatga xos frazeologizmlarga ega. Bu iboralarni boshqa tilga ko'chirishda ular o'zbek madaniyati va tilining kontekstiga moslashtirilishi lozim. Ba'zan ingliz tilidagi frazeologizmlar uchun o'zbek tilida mutlaqo yangi, lekin ma'nosi va vazifasi jihatidan ekvivalent bo'lgan iboralarni izlash kerak bo'ladi. Shu tariqa, tarjima so'zma-so'z emas, balki mazmunan va funksional jihatdan ekvivalent bo'lishi lozim. Shunday qilib, ingliz tilidagi frazeologizmlarni o'zbek tiliga tarjima qilish — bu faqat til bilimini emas, balki madaniy, ijtimoiy va lingvistik tafovutlarni ham hisobga oladigan murakkab va ko'p qirralik jarayon. Tarjimachi bunday vazifada nafaqat tillararo ko'prik vazifasini bajaradi, balki madaniyatlararo muloqotni ham rivojlantiradi. Shu sababli, tarjima jarayonida frazeologik birliklarning barcha jihatlari — semantik, pragmatik, madaniy va stilistik — chuqur o'rganilishi va moslashtirilishi zarur.

Asosiy qism

Frazeologizmlarning madaniy xususiyati

Ko'pgina frazeologik birliklar o'ziga xos madaniy kontekstga ega bo'lib, ular faqat o'sha til va madaniyatga xos voqea yoki tushunchalarga bog'liq bo'ladi. Masalan, ingliz tilidagi “kick the bucket” iborasi “vafot etmoq” ma'nosini bildiradi, biroq so'zma-so'z tarjimada bu ibora o'zbek tilida ma'nosiz yoki tushunarsiz bo'lib qoladi. Shunday qilib, tarjimachi frazeologizmlarning madaniy ildizlarini tushunishi va o'zbek tilidagi yaqin ma'noli yoki ekvivalent ifodalarni topishi muhimdir.

Semantik qiyinchiliklar

Frazeologik birliklarning ko'plab inglizcha variantlari o'zbek tilida bevosita ekvivalentga ega bo'lmasligi mumkin. Ba'zan frazeologizmlarning ma'nosi kontekstga qarab o'zgaradi, bu esa tarjimani yanada murakkablashtiradi. Masalan, “spill the beans” iborasi “sirni oshkor qilmoq” degan ma'noni anglatadi, ammo bu iborani so'zma-so'z tarjima qilish noto'g'ri bo'ladi.

Lingvistik qiyinchiliklar

Frazeologizmlarning tuzilishi va sintaksisi ham o'zbek tilidan farq qiladi. Ingliz tilida frazeologik birlik ko'pincha idiomatik shaklda bo'lsa, o'zbek tilida shunga mos, ammo tuzilishi boshqacha ifodalar bo'lishi mumkin. Tarjimachi bunday holatlarda iborani o'zgartirish yoki to'liq almashtirish yo'lini tanlashi kerak.

Tarjima strategiyalari

Frazeologik birliklarni tarjima qilishda so'zma-so'z tarjima qilishdan ko'ra, ma'noni tushunish va mos ekvivalentlarni topish muhimroqdir. Bunda quyidagi usullar qo'llanilishi mumkin:

Ekvivalent tarjima (ma'noni saqlab, mos iborani tanlash)

Parafraz (tafsilot bilan izoh berish)

Moslash (madaniy moslashuv orqali tarjima qilish)

Original frazeologizmni saqlab, izoh berish

Amaliy misollar

Tarjimada yuzaga keladigan muammolarni ko'rsatish uchun ingliz tilidagi frazeologizmlarning o'zbek tilidagi tarjimasi misollari tahlil qilinadi. Masalan:

“Break the ice” — “muzni sindirmoq” so'zma-so'z emas, balki “muloqotni boshlamoq” ma'nosida tarjima qilinadi.

“Hit the sack” — “xalta urmoq” emas, balki “uyquga ketmoq” degan ma'noni anglatadi.

Xulosa

Ingliz tilidagi frazeologizmlarni o'zbek tiliga tarjima qilish murakkab va ko'p qirralik jarayon hisoblanadi. Frazeologik birliklarning o'ziga xos madaniy, semantik va pragmatik xususiyatlari tarjimada asosiy qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. So'zma-so'z tarjima ko'pincha asl ma'noni to'liq yetkazmaydi, shuning uchun tarjimachi frazeologizmlarning asl kontekstini, funksiyasini va stilistik ohangini inobatga olib, mazmunan mos va tabiiy ifodalarni topishi kerak. Madaniy tafovutlar, tilning tuzilishidagi farqlar va metaforik ma'nolarni to'g'ri tushunish tarjima sifatini belgilovchi muhim omillardir. Shuningdek, tarjimada ekvivalentlikni ta'minlash uchun parafraz, moslashtirish va izoh berish kabi strategiyalar samarali qo'llanilishi zarur. Shu tariqa, ingliz frazeologizmlarini o'zbek tiliga tarjima qilish jarayoni nafaqat tilshunoslik bilimini, balki madaniy anglashni ham talab qiladi, bu esa tarjimonning yuqori malakasi va ijodiy yondashuvini taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Saidov Z. *O'zbek tili va tarjima masalalari*. — Toshkent: O'zR FA, 2020.
2. Talibjanova A.L. (2024) *Language specificity of youth slang of the english language* Artificial Intelligent on Science, Technology and Economical Sciences
3. Talibjanova A.L. (Poland) 2023 Linguacultural Approach to the Study of Youth Slang. International Congress on Models and Methods in Modern investigations.
4. Bobojonova Z.R. (2024) The formation and functional characteristics of food names in English and Uzbek languages(based on literary works) Galaxy International Interdisciplinary research journal (GIIRJ)
5. Bobojonova Z.R (2025) Ingliz var us tillarida O'zbek milliy taom nomlarining qo'llanilish xususiyatlari Qo'qon davlat Pedagogika Instituti Ilmiy xabarlari 2025-1-son

6. Bobojonova Z.R (2022) Basic Approches of Minimization of Vocabulary in Russian and European Educational Lexicography Bursa,Turkety international developments in education conference-pages (169-174)
7. Shukurova Sh.Q. Thebenefits of using a neclectic approach to enhance critical thinking skills Xalqaro Ilmiy Amaliy Anjuman 2025-29-aprel
8. Jumayeva S.M. (2024)Usage of New Methods in Teaching Phraseology International Journal of Trend in Scientific Research and Analysis- Exploringinnovations Vol 8, Issue 3, ISSN-2456-6470 b.23-25
9. Jumayeva S.M.(2024) The importance of teaching phraseological units on the basis of texts Western European Journal of Modern Experiments and scientific Methods Vol 2, Issue 6, June 2024 ISSN-(E): 2942-1896 b. 185-187

REFERENCES:

1. Qurbonova, Nafisa. "FEATURES OF ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS AND ISSUES OF THEIR TRANSLATION INTO UZBEK." *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations* 1.2 (2025): 380-383.
2. Jumayev A.E. Peculiarities of translation of phraseological units in English. Innovative development in global science, Boston, USA (2023).
3. Ubaydullayeva M.O'. Characteristics of English phraseological units. Journal of New Century Innovations (2022), October.
4. Azizova F.S. Methodology of teaching English phraseologisms. Tashkent (2011).
5. Yusupjanova F.Q. Problems in teaching phraseological units in English. Innovative Achievements in Science (2023).
6. Kunin A.V. Course in modern English phraseology. Moscow: Higher School (1996).
7. Ubaydullayeva M.O'. Semantic-grammatical and functional characteristics of phraseological units. Scientific Reports of Bukhara State University 2024/2 (107).
8. Sultonqulova G.A. Expression of phraseological units in modern English and Uzbek languages. Economy and Society No. 7 (2022)
9. Mirzayeva D.I. Features of contextual meaning and translation issues of phraseological units in modern English and Uzbek. Science and Innovations UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337.
10. Safaraliyeva, D. "APPROACHES TO VARIOUS DIFFICULTIES IN TRANSLATING PHRASEOLOGICAL UNITS FROM ENGLISH TO UZBEK."